КОМПЕТЕНТНІСНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ КЕЙСІВ

COMPETENT TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN LANDSCAPING BY MEANS OF PEDAGOGICAL CASES

УДК 37.02 : 712
DOI https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.21

Зінчук Н.А.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри мікробіології, сучасних біотехнологій, екології та імунології Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

У статті обґрунтовано необхідність посиленої уваги до професійної підготовки фахівців з садово-паркового господарства. Визначено сутність компетентнісного навчання фахівців у закладах вищої освіти. Визначено поняття «компетентності» фахівця як динамічного утворення, що змінюється і розвивається під впливом закладу вищої освіти, професійного середовища, життєвого досвіду, та включає в себе: рівень набутих знань, вмінь та навичок, рівень розвитку професійно важливих якостей для діяльності у сфері ландшафтного будівництва, сформованість позитивної внутрішньої мотивації до цього виду діяльності, творчий підхід до справи, первинний досвід, а також потяг до безперервної самоосвіти і самовдосконалення.
Сформовано висновок, що рівень професійної компетентності фахівця залежить здебільшого від застосування у процесі його навчання ретельно відібраних методів і прийомів дидактики. Оскільки майбутній фахівець з садово-паркового господарства буде після закінчення закладу освіти вирішувати комплексні професійні завдання проблемно-пошукового характеру, то серед методів навчання виокремлено метод застосування педагогічних кейсів, який дозволяє активізувати мислення студента на застосування знань і вмінь, отриманих упродовж вивчення багатьох дисциплін, розробити найбільш доцільні та оптимальні ландшафтні рішення та аргументувати свою позицію.
Подано характеристику сутності поняття «педагогічний кейс» та принципів застосування кейс-методу в освітньому процесі магістрантів-ландшафтників. Виділено функції педагогічного кейсу у вищій школі – навчальну, методологічну, розвивальну і формуючу. Описано етапи застосування педагогічних кейсів у вищій школі – підготовчий, мотиваційний, когнітивний, дієво-практичний та оцінно-результативний. Наведено результати прикладних досліджень щодо застосування кейс-методу у процесі викладання дисципліни вибіркового циклу «Екологічні аспекти дизайну середовища».
Ключові слова: *компетентнісний підхід до навчання, професійна компетентність, заклад вищої освіти, педагогічний кейс, садово-паркове господарство.*

The article substantiates the need for increased attention to the professional training of landscape specialists. The essence of competence training of specialists in institutions of higher education has been determined. The concept of "competence" of a specialist is defined as a dynamic formation that changes and develops under the influence of a higher education institution, professional environment and life experience, and includes: the level of acquired knowledge, skills, the level of development of professionally important qualities for activities in the field of landscape construction, the formation of positive motivation for this type of activity, a creative approach to work, primary experience, as well as a desire for continuous self-education and self-improvement.
The conclusion was made that the level of professional competence of a specialist depends mostly on the use of carefully selected didactic methods and techniques in the process of his training. Since the future landscape specialist will solve complex professional tasks of a problem-searching nature after graduating from the educational institution, the method of using pedagogical cases is singled out among the teaching methods; it allows to activate the student's thinking to apply the knowledge and skills acquired during the study of many disciplines, to develop the most expedient and optimal landscape solutions and to argue their position.
The description of the essence of the concept of "pedagogical case" and the principles of applying the case method in the educational process of master's students-landscapers is given. The functions of the pedagogical case in higher education are highlighted - educational, methodological, developmental and formative. The stages of using pedagogical cases in higher education are described - preparatory, motivational, cognitive, practical and evaluation-resultative. The results of applied research on the application of the case method in the process of teaching the discipline of the selective cycle "Ecological aspects of environment design" are presented.
Key words: *competence approach of training, professional competence, institution of higher education, pedagogical case, landscaping.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У Законі України «Про вищу освіту» наголошується на сприянні «сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя» [1], а у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки зазначається, що «основний зміст вищої освіти визначається стандартами вищої освіти нового покоління, які базуються на компетентнісному підході» [2].

Компетентнісне навчання має на меті спрямувати освітній процес у закладі вищої освіти на розвиток інтегральної, загальних, фахових та предметних компетентностей особистості, що надасть їй можливість бути у майбутньому професіоналом своєї справи. Поняття компетентності є нестійким здобутком особистості, що постійно покращується, і пов'язане, перш за все, із позитивною мотивацією до майбутньої професії, системою сучасних знань, необхідних умінь та навичок, первинного досвіду, креативності та новаторства, критичного мислення,

адекватної самооцінки та прагнення до підвищення професіоналізму у професійній діяльності.

Розвитку компетентнісного навчання у закладах освіти сприяли роботи таких науковців, як Н. Бібік, В. Лунячека, О. Овчарук, О. Пометун, Т. Потапчук, Л. Пуховської, О. Савченко, С. Сисоєвої, О. Топузова та багатьох інших. Проблемі підготовки фахівців у закладах вищої освіти та інноваційних методів навчання присвячені роботи С. Вітвицької, В. Каплінського, О. Кірдан, В. Кобаль, І. Стражнікової тощо. Питання підготовки фахівців із садово-паркового господарства стали предметом сучасних наукових досліджень П. Безвіконного, С. Гапон, С. Ковалевського, Н. Крижановської, Р. Куришка, С. Нагорної, С. Роговського, С. Шевчука, В. Чувпила.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із затвердженням стандартів фахової передвищої та вищої освіти зі спеціальності 206 «Садово-паркове господарство» науковцями та практиками активізувалась спільна робота по виокремленню сучасного змісту цього напряму освіти та розробки доцільних методів навчання даних фахівців. Одним із активних методів освітнього процесу є використання педагогічних кейсів, або часто у літературі можна зустріти назви case-study / кейс-стаді / кейс-метод. Основоположниками цього методу є британські дослідники М. Шевер, Ф. Едей та К. Єйтс, а вперше його було застосовано у Гарвардський бізнес-школі у 1910 р. при викладанні управлінських дисциплін. За більше, ніж століття, кейс-метод став популярним у закладах освіти багатьох країн. Українські дослідники О. Бутенко, О. Гричановська, Т. Манглієва, Т. Пащенко, О. Ситник, О. Чупир розвинули теорію та надали рекомендації щодо застосування педагогічних кейсів для викладання окремих дисциплін у вищій школі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Випускники спеціальності «Садово-паркове господарство» можуть обіймати посади ландшафтного архітектора, ландшафтного дизайнера, озеленювача тощо в залежності від отриманого рівня освіти. Тому для підготовки такого фахівця з системним мисленням потрібний ретельний підбір методів та прийомів активного навчання, зі спрямуванням на формування та подальший розвиток усіх складових професійної компетентності.

Однак, ми не знайшли системних досліджень щодо відбору найдоцільніших методів навчання для цих фахівців, і немає прикладних досліджень щодо використання педагогічних кейсів у роботі викладача фахових дисциплін.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є з'ясування змісту поняття педагогічного кейсу та можливостей його застосування при викладанні дисципліни «Екологічні аспекти дизайну середовища» магістрантам спеціальності 206 «Садово-паркове господарство».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. При проєктуванні освітнього процесу у магістрантів спеціальності «Садово-паркове господарство» нами було враховано специфіку професійної підготовки, де компетентний фахівець повинен демонструвати не тільки освіченість у питаннях благоустрою та озеленення територій, а і можливість якісно виконувати усі професійні завдання у змінному середовищі, в тому числі і під час війни. Тому мета навчання полягає в оволодінні професійними знаннями і вміннями, які здобуваються за рахунок застосування різноманітних форм, методів і прийомів освітнього процесу.

При викладанні фахових дисциплін магістрантам – майбутнім ландшафтним дизайнерам педагогічні кейси ми використовували як технологію, у якій викладач демонструє сукупність вихідних умов реально існуючого відкритого ландшафтного простору, і стимулює до обговорення та аналізу цих умов, щоб підвести студентів до прийняття одного або декількох вірних рішень, які стануть основою майбутнього ландшафтного проєкту.

Роль викладача у даному випадку зводиться до визначення та повідомлення навчально-пізнавального протиріччя, формулюванні проблеми, спостережень та фіксації різних думок, управлінні дискусійним процесом та підштовхуванні до формулювання вірних рішень, всебічно стимулюючи студентів до самостійного вибору засобів вирішення складного, часто суперечливого завдання. Студенти мають сприйняти та оцінити протиріччя, усвідомити зміст завдання та проявити до нього професійний пізнавальний інтерес. Звісно, цей метод варто застосовувати тоді, коли більшість професійних курсів вже прослухані студентами, тоді буде якісне, професійне обговорення, засноване на міжпредметних зв'язках, впевненості у своїх силах, віри у власну здатність вирішити професійне завдання і сформулювати з точки зору екології, запиту замовника, фінансових аспектів тощо найраціональніший варіант.

Педагогічний кейс, за нашою думкою, є сучасним активним, плідним методом організації якісної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти, який передбачає глибоке аналітичне дослідження певного змодельованого об'єкта або реальної ситуації, обговорення вихідних умов та протиріч і обмежень, актуалізацію наявної системи знань, пошук та розгляд гіпотез і альтернатив, та вироблення власних найдоцільніших варіантів вирішення навчального завдання завдяки сформованим фаховим компетентностям.

Корисними в межах нашого дослідження є використання дидактичних принципів використання педагогічного кейсу, розроблені Т. Пащенко, де передбачається «індивідуальний підхід до кожного учня, забезпечення достатньою кількістю наочних

матеріалів, максимальна свобода в навчанні, формування навичок самостійності, самоорганізованості, уміння працювати з інформацією, концентрація на основних положеннях, а не на великому об'ємі теоретичного матеріалу, акцентування уваги на розвитку позитивних і необхідних для подальшого удосконалення якостей» [3, с. 97].

Серед ***функцій педагогічного кейсу*** у вищій школі можна виділити:

• навчальну – отримання актуальних знань та професійно важливих вмінь упродовж вирішення проблемної ситуації на реальних прикладах;

• методологічну – інтеграція здобутих навичок під час вирішення конкретної багатоаспектної професійної ситуації, забезпечення якісних міжпредметних зв'язків між вивченими дисциплінами фахового спрямування;

• розвивальну – стимулювання професійного саморозвитку, розвиток самостійності та критичного мислення у вирішенні пізнавально-професійних завдань, вироблення рефлексії та потяг до удосконалення професіоналізму;

• формуючу – сприяння формуванню професійної компетентності в обраній професії, підготовка до процесу прийняття переліку зважених професійних рішень, професійне становлення фахівців.

Основними ***етапами застосування педагогічних кейсів у вищій школі*** нами визначено:

1) підготовчий – стосується ретельної роботи викладача по відбору та формулюванню вихідних даних проблемного завдання, а також попереднього сумлінного навчання студентів протягом усього процесу підготовки;

2) мотиваційний – стимулювання відповідальності та обов'язку, формування або підсилення пізнавального інтересу, ефективна робота у команді під час виконання кейсу;

3) когнітивний – особлива форма подачі інформації через самостійний аналіз ситуації та пошук найкращих варіантів рішень; поєднання репродуктивної та продуктивної навчальної діяльності, активізація пізнавальної діяльності;

4) дієво-практичний – відпрацювання професійно важливих вмінь та навичок під час вирішення педагогічного кейсу, формування у студентів власного стилю та досвіду вирішення професійних завдань;

5) оцінно-результативний – перевірка приросту набутих компетентностей в результаті успішного вирішення реалістичної конкретної ситуації, самооцінка та рефлексія викладача та студентів в межах створених команд та в цілому по групі.

Метод педагогічного кейсу був нами вдало застосований в ході викладання вибіркової дисципліни «Екологічні аспекти дизайну середовища». Студентам, майбутня професійна діяльність яких пов'язана із поєднанням інженерних знань з художньою, естетичною та екологічною підготовкою, було запропоновано оцінити стан реальної ділянки і запропонувати найбільш раціональне техніко-економічне рішення, виходячи з наступних умов. Приблизний розмір ділянки 235 на 20 м, площа 4500 кв.м, знаходиться на південному схилі озера, кут нахилу поверхні схилу до горизонту 16 град. На пагорбі з півдня ділянка межує з пішохідною доріжкою з асфальто-бетонним покриттям, а в низині вздовж озера з пішохідною стежиною з ФЕМ-плиткою і біговою доріжкою. На ділянці, крім рослин, знаходяться невеликі майданчики з парковими лавами та пори освітлення. Вітрове навантаження фіксується переважно з півночі, вітри сильні, що шкідливо впливає на молоді рослини, посаджені нещодавно.

Для кращого розуміння студентами завдання подано характеристику сильних і слабких сторін досліджуваної території. Сильні сторони: велика площа; ділянка в центрі мікрорайону – пішохідна доступність для мешканців; розвинена транспортна система, 10 хвилин від метро; багата фауна озера, озеро приваблює рибалок; надзвичайні краєвиди в будь-який час дня, сезону; наявність пішохідної, бігової, велодоріжок, що дозволяє багатьом групам відвідувачів відпочивати біля води. Слабкі сторони: ґрунт різниться по території, зустрічаються місця з будівельним сміттям; не облаштована система автоматичного поливу рослин; сильні вітри, тільки літній вечірній бриз у спеку приємний для відвідувачів; влітку спекотне місце з ранку до 19 години вечора; нестійка екосистема з піонерними рослинами різних ярусів; велика кількість старих верб біля води, які визнані аварійними.

Перед студентами ставиться завдання розробити найраціональніше екологічне рішення для цього важливого громадського простору. Отже, дане комплексне завдання буде передбачати обмірковане студентами рішення з покращення родючих властивостей ґрунту, вітрозахисту вітрозахисними панелями або рядами рослин, варіанти забезпечення притіненості зон відпочинку мешканців, вирішення питання із посадкою і поливом рослин, складання аргументованого дендрологічного плану території із врахуванням стану ґрунту та можливостей щодо його покращення, створення комфортних умов для відпочинку усіх категорій відпочиваючих.

В ході командної роботи викладач формулює та озвучує основні запитання, які орієнтують студентів на вирішення завдання, наприклад:

Які основні протиріччя у вирішенні цієї ситуації?

Які екологічні рішення можуть бути запропоновані громаді цього мікрорайону, і як такі рішення вплинуть на вартісні показники ландшафтного проєкту?

Які основні дії по благоустрою території вже були зроблені і чи задоволені мешканці мікрорайону?

Як вирішити питання озеленення цієї проблемної ділянки з естетичної точки зору?

Такі завдання у реальному житті формулюються як технічне завдання до ландшафтного проєкту, а фахівець з садово-паркового господарства має врахувати всі вимоги замовника, реальний стан території і розробити ескізний, а потім і робочий проєкт благоустрою і озеленення. Тут знадобляться і знання законодавчо-нормативних актів, художньо-естетичне сприйняття та смак, виокремлення оптимальних і вдалих екологічних рішень, інженерні навички та дендрологічні вміння щодо вірного підбору складу і кількості зелених насаджень.

Презентацією отриманих результатів та обговоренням різних варіантів проєктування ландшафтного простору завершується виконання цього педагогічного кейсу. Важливо, щоб використання методу педагогічного кейсу передбачало активну суб'єкт-суб'єктну взаємодію усіх його учасників, викладач має дати поштовх до самостійних творчих пошуків та саморозвитку, розкриваючи особливості професійного світогляду майбутнього фахівця з садово-паркового господарства. Педагог має відібрати та структурувати основні знання, уміння, навички, якими студенти повинні оволодіти у процесі виконання даного завдання.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. У даному дослідженні привертається увага до організації компетентнісного навчання майбутніх фахівців з садово-паркового господарства, а саме формування глибоких практичних знань у вирішенні питань ландшафтного благоустрою та озеленення на основі критичного мислення та досвіду проєктування реальних об’єктів.

Серед методів дидактичного впливу виокремлено та описано педагогічні кейси як потужні інструменти формування професійної компетентності майбутніх ландшафтних дизайнерів. Визначені сутність, функції, етапи застосування та результати прикладних досліджень використання педагогічних кейсів можуть стати основою для розробки цінного дидактичного матеріалу для проведення активних занять зі студентами профілю «садово-паркове господарство».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 25.10.2024)

2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. / КабінетМіністрівУкраїни.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text (дата звернення: 25.10.2024)

3. Пащенко Т.М. Кейс-метод як сучасна технологія навчання спеціальних дисциплін. *Молодь і ринок* : Щомісячний науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2015. Вип. 8(127). С. 94–99.